

سیاستهای حمایتی برنج و تبعات آزاد سازی تجارت جهانی

جهت ارائه در یازدهمین همایش ملی برنج
سازمان جهاد کشاورزی قزوین (۱۹ تا ۲۰ دیماه ۱۳۸۳)

دکتر ابوالفضل محمودی^۱

چکیده مقاله:

برنج غذای اصلی خانوارهای شهری و روستایی و قوت لایموت جمعیت روستایی می باشد و نقش بارزی در امنیت غذایی کشورهای جهان بخصوص قاره آسیا و آفریقا ایفا می کند. زراعت برنج، کشت اصلی هزاران کشاورز خرده پایی است که اندازه زمین آنها کمتر از یک هکتار می باشد. در دهه ۱۹۹۰ تولید جهانی برنج، سالانه ۱/۸ درصد رشد یافته که بالاتر از رشد جمعیت جهان بوده است. سهم کشورهای در حال توسعه از تولید برابر با ۹۵٪ بوده؛ دو کشور چین و هند به تنهایی بیش از نیمی از تولید جهانی را به اختصاص داده اند.

تجارت جهانی برنج سالانه ۷٪ در دهه ۱۹۹۰ رشد داشته است. علیرغم اینکه رشد تولید برنج یک رشد پیوسته ای بوده ولیکن بازار جهانی آن شکننده^۲ است بطوریکه در حدود ۵ تا ۶ درصد تولید جهانی در آن مورد معامله و تجارت قرار می گیرد.

نتایج حاصل از مطالعات آزاد سازی تجارت جهانی برنج که توسط وایلس (۲۰۰۳) انجام شده، نشان می دهد که حجم تجارت جهانی تقریباً ۳/۵ میلیون تن یا ۱۵ درصد افزایش می یابد. متوسط وزنی قیمت‌های صادراتی برنج ۳۲/۸ درصد افزایش و متوسط وزنی قیمت‌های وارداتی ۱۳/۵ درصد کاهش خواهد یافت.

همچنین همین نتایج حاکی از آن است که در کشورهای وارد کننده برنج، به علت پائین آمدن قیمت‌های واردتی ناشی از آزاد سازی، مصرف کنندگان رفاه اقتصادی ولی تولیدکنندگان برنج متحمل زیان اقتصادی خواهند شد، می توان نتیجه گرفت که کشورهایی که هیچگونه حمایتی انجام نمی دهند و یا اینکه حمایت کم رنگی از تولید کنندگان برنج دارند، چشم انداز آزاد سازی در این کشورها که عمدتاً نیز وارد کننده گان برنج در جهان هستند، منفی است و امنیت سیاسی و غذایی این کشورها بیش از پیش آسیب پذیر خواهد شد.

این مقاله با استفاده از مرور مطالعات خارجی و جستجو در منابع اینترنتی، ضمن تبیین سیاستها و حمایت‌های حاکم بر تجارت برنج، تبعات آزاد سازی آن را در سطح جهانی و ایران مورد بررسی قرار داده و با نتیجه گیری از آنها آثار و تبعات مترتب بر تولید کنندگان و مصرف کنندگان برنج در کشور را پیش بینی می نماید و در این راستا پیشنهادات و راهکارهایی ارائه شده است.

۱) پژوهشگر ارشد موسسه پژوهش‌های برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی - وزارت جهاد کشاورزی Mahmoodi@agri-peri.ir

^۲)Thin

مقدمه

برنج ماده غذایی اصلی برای حدود نیمی از جمعیت دنیا و تامین کننده ۲۰ درصد از کالری روزانه مورد نیاز فرد در روز می باشد (FAO,2000). سهم برنج در تامین کالری روزانه مردمان کشورهای در حال توسعه ۲۶/۲ و در کشورهای با درآمد پائین ۲۹/۲ درصد و در قاره آسیا ۳۱/۶ درصد میباشد (جدول ۱). بنابراین سیاستهایی که بر تولید، قیمت‌های برنج و تجارت آن اثر گذار است نقش مهمی بر وضعیت امنیت غذایی جمعیت فقر جهان دارد. دو عامل افزایش جمعیت جهان و رشد اقتصادی کشورهای دنیا موجب رشد سریعتر مصرف برنج از تولید سرانه شده است. تقریباً ۹۰ درصد تولید و مصرف برنج، ۵۰ درصد واردات و ۷۲ درصد صادرات آن در آسیا متمرکز بوده است (FAO,2000). اگرچه برنج در سطح وسیعی کشت و مصرف می شود ولیکن کمتر از ۶ درصد تولید سالانه مورد تجارت واقع می شود. این درحالیست این نسبت برای گندم ۱۸ درصد، برای سویا ۲۵ درصد، برای ذرت ۱۳ درصد می باشد. یکی از علتهای اصلی برای کوچکی نسبت تجارت به تولید برنج، وجود انواع موانع تجاری در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه می باشد. کرامر و همکاران (۱۹۹۳) عمده ترین این موانع را محدودیت مقداری واردات، تعرفه های سنگین وارداتی، مالیاتهای گمرکی ذکر کرده و ضمناً پرداختهای جبرانی، یارانه نهاده ای، تقویت ارزش پول را از جمله سیاستهای تجاری غیر مستقیم که متحرف کننده تجارت جهانی می باشد را بر شمرده اند. سطح بالای مداخلات دولتها در تجارت جهان برنج اثر معنی داری بر مصرف، تولید و رفاه دارد.

جدول ۱- سهم برنج در امنیت غذایی کشورهای جهان

شرح	کل کالری سرانه (کیلوکالری)	تامین کالری از برنج (کیلوکالری)	تامین کالری از برنج (درصد)
جهان	۲۸۰۵	۵۷۶	۲۰/۵
آفریقا	۲۴۳۴	۱۷۸	۷/۳
آسیا			
کشورها پیشرفته	۳۳۶۰	۱۱۸	۳/۶
کشورهای در حال توسعه	۲۶۷۹	۷۰۳	۲۶/۲
اروپا	۳۲۵۰	۴۵	۱/۴
کشورهای با درآمد کم	۲۴۰۵	۷۰۲	۲۹/۲
آمریکای شمالی مرکزی	۳۴۱۱	۱۱۷	۳/۴
آمریکای جنوبی	۲۸۳۸	۳۱۵	۱۱/۱
صحرای آفریقا	۲۲۲۶	۱۷۴	۷/۸

منبع: منبع شماره ۱۱

کشورهای در حال توسعه با سهم ۸۳٪ از کل صادرات و ۸۵٪ از کل واردات برنج، ایفاء کننده نقش اصلی در تجارت جهانی برنج هستند. ۵ کشور تایلند، ویتنام، چین، آمریکا و هندوستان با دارا بودن ۷۵٪ از سهم صادرات برنج، از کشورهای عمده و مطرح در تجارت جهانی به شمار می آیند.

بازار متنوع جهانی برنج و نوسانات سالیانه خرید در کشورهای وارد کننده، موجب ناسازگاری بازار جهانی برای کشورهای صادر کننده شده و این بی ثباتی بازار در مواقع بحرانی و کاهش تولید شلتوک در بعضی از سالها تشدید می شود.

جدول ۲- رتبه بندیهای تولید، مصرف، صادرات و واردات برنج در کشورهای جهان

رتبه	تولید	مصرف	صادرات	واردات
۱	چین	چین	تایلند	اندونزی
۲	هند	هند	هند	نیجریه
۳	اندونزی	اندونزی	ویتنام	بنگلادش
۴	بنگلادش	بنگلادش	آمریکا	ایران
۵	ویتنام	ویتنام	چین	فیلیپین
۶	تایلند	ژاپن	پاکستان	برزیل
	ژاپن	تایلند	اروگونه	عراق
۸	میانمار	میانمار	اروگونه	عربستان
۹	فیلیپین	فیلیپین	مصر	اتحادیه اروپا
۱۰	برزیل	برزیل	میانمار	سنگال
۱۱	آمریکا	کره جنوبی	استرالیا	چین
۱۲	کره جنوبی	آمریکا	ژاپن	آفریقا جنوبی
۱۳	پاکستان	نیجریه	اتحادیه اروپا	کوتادو و پرو
۱۴	مصر	مصر	گینه	مالزی
۱۵	کامبوج	ایران	اکوادور	کوبا
۱۶	نپال	پاکستان	-	ژاپن
۱۷	تایوان	کامبوج	-	مکزیک
۱۸	کره شمالی	نپال	-	کره شمالی
۱۹	نیجریه	تایوان	-	کره جنوبی
۲۰	سريلانكا	کره شمالی	-	آمریکا
۲۱	ایران			هنگ کونگ

ماخذ: منبع شماره ۱۱

ویژگیهای بازار برنج و شرایط تولید آن منجر به نوسانات قیمت جهانی و حجم تجارت آن نسبت به سایر کالاها شده است، این ویژگیها به شرح ذیل می باشد:

الف) ویژگیهای تولید:

۱- تمرکز جغرافیایی تولید (قاره آسیا)

۲- متاثر شدن تولید از بارندگیهای موسمی و شرایط آب و هوایی

ب) ویژگیهای بازار جهانی برنج:

۱- تعدد ارقام برنج (ارقام دانه بلند، متوسط و دانه کوتاه)

۲- درجه فرآیند تبدیلی برنج (برنج سفید، قهوه ای و شلتوک)

۳- کیفیت ظاهری (درصد دانه های خرد و شکسته)

۴- بی کشش بودن تقاضای برنج نسبت به قیمت و درآمد (برنج ماده غذای اصلی است).

۵- سیاستهای حمایتی و تجاری حاکم بر برنج
۶- دخالت های گسترده شرکتهای بازرگانی دولتی در تجارت برنج بخصوص در کشورهای چین، ژاپن، کره جنوبی، ویتنام و استرالیا موجب اخلاص در تجارت جهانی برنج می شود. عملکرد این شرکتهای به دلیل دولتی بودن موجب غیررقابتی شدن قیمت گذاری و تجارت برنج شده است.

سیاستهای حمایتی برنج در جهان

حمایت دولتها از تولید کنندگان برنج در کشورهای در حال توسعه عمدتاً شامل موارد ذیل میباشد:

* تحقیقات در زمینه بهبود واریته های هیبرید برنج

* سرمایه گذاری در سیستم های آبیاری

* اعطای اعتبارات ترجیحی و ارزان قیمت

* ترویج و توزیع بذور اصلاح شده

مداخلات دولت در زمینه قیمت گذاری و تنظیم بازار برنج نیز بسیار معمول است و شامل خریدهای توافقی (یا تضمینی)، آزاد سازی ذخایر دولتی برنج و یا اعمال تغییرات در سیاستهای تجاری برنج بوده است در حالیکه در کشورهای پیشرفته عمده حمایتها و مساعدتهای دولت از طریق پرداختهای مستقیم و حمایت قیمتی انجام می شود.

مدیریت تنظیم بازار برنج شامل ذخیره سازی یا اعمال سیاستهای تجاری بطور گسترده ای به منظور ثبات بازار داخلی برنج انجام شده است. اقدامات تجاری دولتها بخصوص برقراری تعرفه ها بطور گسترده ای به منظور حمایت از تولید کنندگان داخلی برنج صورت می پذیرد. علاوه بر اینها، تعرفه های سقف^۱ بر اساس مقررات سازمان تجارت جهانی بالا بوده و واردات برنج در اکثر کشورها مشمول مقررات سیف گارد^۲ (حفاظت مطمئن) قرار گرفته است. بسیاری از مبادلات تجاری برنج از طریق دولت به دولت صورت پذیرفته و غیرشفاف است.

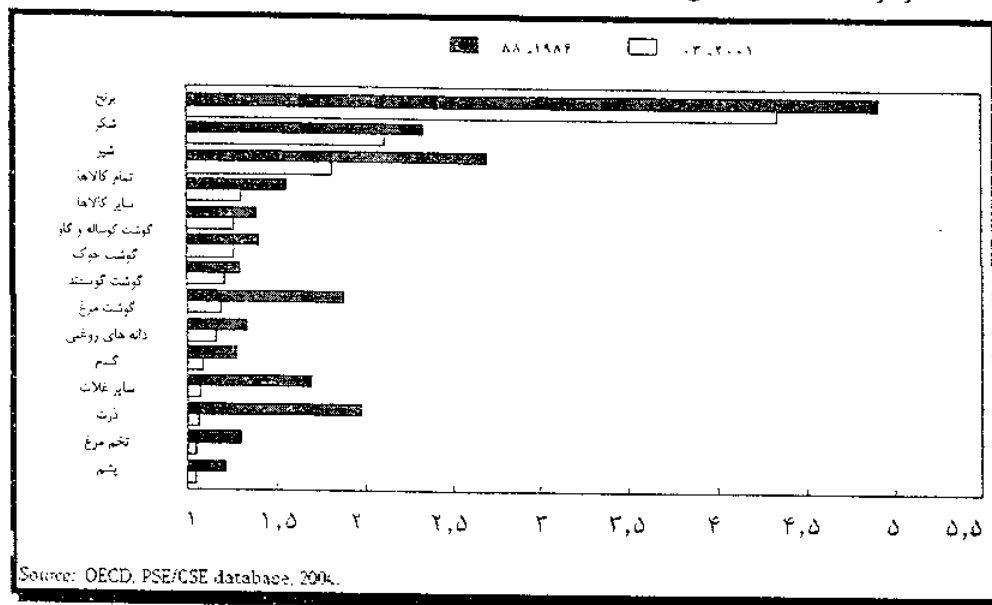
به دلیل اهمیت برنج در امنیت غذایی جامعه، بسیاری از دولتها دارای ذخایر احتیاطی هستند بعلاوه دارای برنامه توریع عمومی برنج در بازار داخلی و ملزم به حمایت از تولید کننده هستند که موجب شده بخش دولتی انبارهای بزرگ برنج داشته باشد.

برنج دارای بیشترین مقدار حمایت در بین محصولات کشاورزی می باشد. اگرچه به دلیل نقش بارز آن در امنیت غذایی، تولید درآمد و ثبات سیاسی، دولتها نسبت به کاهش حمایت از برنج بی میل بوده و بیشتر مایل به مذاکرات تجاری چند جانبه هستند.

1) Bound Tariffs

2) Safeguard

نمودار ۱- مقایسه شاخص حمایت اسمی از تولید کنندگان کشاورزی در کشورهای OECD

مآخذ منبع شماره ۲

در میان محصولات کشاورزی، شکر و برنج دارای بیشترین مقدار حمایت از سوی کشورهای عضو OECD به استثنای دو کشور استرالیا و نیوزیلند هستند. برنج در تعداد معدودی از کشورهای عضو تولید می شود اما از بالاترین میزان حمایت از سوی کشورهای ژاپن، جمهوری کره و آمریکا و اتحادیه اروپا برخوردار است. بیشترین حمایت از برنج به شکل حمایت قیمتی در بازار داخلی می باشد. قیمتهای دریافت شده توسط این تولید کنندگان برنج تقریباً ۴۲۵٪ یا ۴/۲ برابر بیشتر از قیمتهای جهانی در سالهای ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۳ بوده است (نمودار ۱).

در بین اعضای OECD تفاوتهای چشمگیری در میزان ونحوه حمایت از محصولات کشاورزی وجود دارد. در طی سالهای ۲۰۰۱-۰۳ بطور میانگین مقدار شاخص حمایت از تولید کننده برای کل محصولات کشاورزی ۳۱٪ بوده است به عبارتی ۳۱٪ از درآمد کشاورزان از طریق حمایتهای دولت حاصل شده است که می توان این محصولات را به سه گروه تقسیم کرد (منبع شماره ۲):

گروه اول: میزان حمایت این گروه از محصولات کمتر از متوسط کل محصولات بوده است. بطوریکه این شاخص برای تولید کنندگان تخم مرغ و پشم زیر ۱۰٪، برای گوشت خوک و مرغداریهای گوشتی حدود ۲۰٪، برای ذرت و دانه های روغنی در حدود ۲۵٪ است.

گروه دوم: میزان حمایت از این گروه از محصولات مقداری بیشتر از متوسط کل محصولات است. بطوریکه شاخص حمایت از تولید کنندگان گوشت گوساله ۳۳٪، گندم و گوشت گوسفند ۴۰٪ می باشد.

گروه سوم: میزان حمایت از این گروه از محصولات بطور چشمگیری بیشتر از متوسط کل محصولات است. به طوریکه شاخص حمایت از تولید کنندگان شیره شکر در حدود ۵۰٪ و تولید کنندگان برنج نزدیک به ۸۰٪ است (جدول ۳).

جدول ۳- مقدار حمایت از تولید کنندگان برخی از محصولات کشاورزی در کشورهای OECD

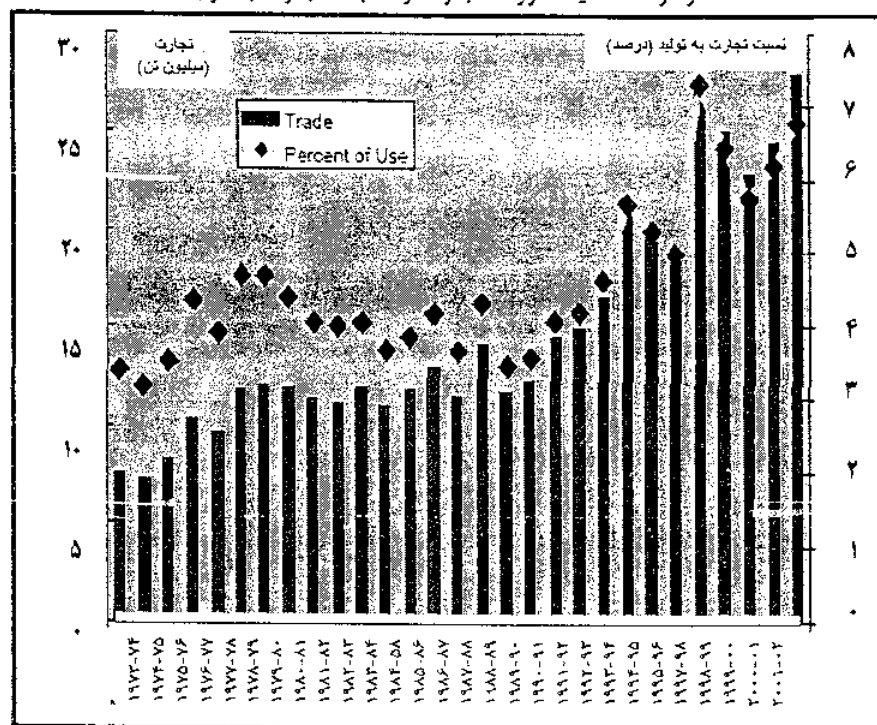
محصول	حمایت (میلیون دلار)	۱۹۸۶-۸۸	۲۰۰۱-۰۳	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳*
مقدار حمایت	۲۶۹۳۲	۲۲۲۵۴	۲۴۱۹۳	۲۲۰۹۳	۲۰۲۷۷	
%PSE	%۸۱	%۷۸	%۸۱	%۷۸	%۷۴	
NPC _p	۴/۹۱	۴/۳۳	۴/۹۶	۴/۳۶	۳/۶۸	

ماخذ منبع شماره ۲

تجارت جهانی برنج

حجم تجارت جهانی از ۱۲ میلیون تن در سال ۱۹۹۰ به ۲۳ میلیون تن در سال ۲۰۰۰ و به ۲۶ میلیون تن در سال ۲۰۰۳ رسیده است. به عبارتی در طی سالیان گذشته (از ۱۹۹۰ میلادی) سالانه ۸ درصد رشد یافته است. صادرات جهانی برنج در یک بازار متمرکزی انجام می شود، تا اینکه به عنوان بزرگترین صادرکننده برنج، حدود ۲۵ درصد از تجارت جهانی برنج در دهه گذشته بخود اختصاص داده است. ویتنام به عنوان دومین صادر کننده برنج حدود ۱۷ درصد و آمریکا بعنوان سومین صادر کننده برنج حدود ۱۲ درصد از تجارت جهانی را بخود اختصاص داده اند. چین، هندوستان و پاکستان سایر صادر کنندگان عمده برنج هستند. در حالیکه از بعد واردات این بازار به مرهلتب گسترده تر از صادرات آن می باشد، اندونزی، برزیل، ایران، بنگلادش، نیجریه و فیلیپین نوعاً به عنوان وارد کنندگان عمده برنج مطرح هستند که ۲۵ تا ۴۰ درصد واردات برنج جهان را به خود اختصاص می دهند. سایر وارد کنندگان مطرح در تجارت جهانی برنج شامل اتحادیه اروپا، عربستان سعودی، عراق، مالزی، سنگال، آفریقا و ژاپن می باشند.

نمودار ۲- مقایسه روند تجارت و نسبت تجارت به تولید

ماخذ منبع شماره ۱۱

دولتهای استرالیا، چین، اتحادیه اروپا، اندونزی، ژاپن، کره جنوبی و آمریکا از تولید کنندگان برنج با دادن یارانه های بازاریابی حمایت میکنند. در حالیکه دولتهای بنگلادش، برزیل، هند، تایلند و ویتنام از تولید کنندگان مالیات دریافت میکنند.

مصرف کنندگان برنج در بنگلادش، برزیل، هند، تایلند، آمریکا و ویتنام از دولت یارانه دریافت میکنند در حالیکه مصرف کنندگان برنج در استرالیا، چین، اتحادیه اروپا، اندونزی، ژاپن و کره مالیات می پردازند. قیمت گذاری برنج و بازار یابی برنج در دو کشور ژاپن و کره به شدت تحت تاثیر مداخلات دولت می باشد. در حقیقت دولت بصورت یک انحصارگر در بازار برنج عمل میکند. بر اساس موافقتنامه دوراروگوئه سازمان تجارت جهانی به شدت تحت فشار برای آزاد سازی بازار برنج قرار دارند.

سیاستهای تجاری در کشورهای عمده تولید و مصرف کننده برنج

۱- چین:

بزرگترین تولید کننده و مصرف کننده برنج در جهان می باشد که حدود یک سوم اقتصاد جهانی برنج را بخود اختصاص داده است. برنج بعنوان مهمترین ماده غذایی در امنیت غذایی چین بوده و به این دلیل دولت چین از طریق شرکتهای بازرگانی دولتی در بازار داخلی برنج دخالت میکند.

در دهه ۱۹۹۰ به علت حفظ ذخایر استراتژیک بمنظور ثبات عرضه برنج در بازار داخلی، حجم ذخایر دولتی برنج کم کیفیت تقریباً به ۱۰۰ میلیون تن رسیده است. از سال ۱۹۹۹ دولت خرید برنجهای کم کیفیت را از دستور کار خود حذف کرد و قیمت خرید این ارقام را کاهش داد و کشاورزان را به تولید ارقام کیفی برنج تشویق کرد. ماحصل اتخاذ سیاستهای فوق منجر به کاهش سطح کشت ارقام کم کیفیت برنج و ۳۰ درصد کاهش در حجم ذخایر برنج چین شده بطوریکه در سال ۲۰۰۲ میزان این ذخایر به ۶۷/۱۶ میلیون تن رسید.

در سال ۲۰۰۲ میلادی، سهمیه تعرفه ای برنج ۲/۶۶ میلیون تن بوده که اختصاص به ارقام دانه بلند، متوسط و کوتاه داشت و سهم ارقام دانه بلند فقط ۱۰ درصد بود. در سال ۲۰۰۳ تعرفه سهمیه ای ارقام دانه بلند به ۲/۲۵ میلیون تن و ارقام دانه متوسط به ۱/۵۳ میلیون تن تغییر یافت. در سال ۲۰۰۴ سهمیه تعرفه ای ارقام دانه بلند برنج به ۵/۳۲ میلیون تن افزایش یافت. در حال حاضر تقریباً تمام ارقام وارداتی برنج در چین از نوع معطر و مرغوب جاسمین^۱ تایلندی میباشد. در حال حاضر تولید و سطح کشت ارقام معطر مرغوب در چین افزایش یافته و بتدریج جایگزین واردات می شود. برای برنج سفید، میزان تعرفه در حد سهمیه یک درصد و تا ۱۰ درصد برای سایر محصولات برنج (قهوه ای، نیم جوش و...) میباشد. میزان تعرفه خارج از سهمیه تعیین شده ۷۶ درصد در سالهای قبل بوده که در سال ۲۰۰۴ به ۶۵ درصد کاهش یافته است.

^۱ Jasmine

چین صادر کننده ارقام کم کیفیت دانه بلند به کوتاویرو، اندونزی و کوبا و صادر کننده ارقام دانه متوسط به روسیه، ژاپن، کره جنوبی و کره شمالی است. گفتمنی است که صادرات برنج در چین توسط شرکت بازرگانی دولتی چین و با اعطای یارانه صادراتی انجام می پذیرد.

۲- هندوستان

دومین تولید کننده، مصرف کننده و صادر کننده برنج بوده و نقش مهمی در اقتصاد برنج جهان دارد. هند از یکی از کشورهای عمده صادر کننده ارقام دانه بلند کم کیفیت برنج و همچنین ارقام معطر و مرغوب باسماتی است. در هند نیز مانند کشور چین، برنج ماده غذایی استراتژیک بوده و در امنیت غذایی آن کشور نقش مهمی دارد؛ در نتیجه دولت در بازار داخلی برنج از طریق خرید های توافقی، حمایت قیمتی و یارانه صادراتی دخالت میکند. در سالهای اخیر، دولت هند تقریباً ۲۵ درصد تولید سالانه برنج را برای ذخیره سازی مجدد انبارهای دولتی خریداری کرده است. دولت هند از ماه آوریل سال ۲۰۰۱ برای صادرات برنج و رقابت در بازار جهانی، تقریباً ۵۰ درصد قیمت خرید داخلی، یارانه صادراتی اعطاء کرده است؛ بدین ترتیب هند در بازار جهانی توانسته است در حدود ۱۵ تا ۲۰ دلار در هر تن پائینتر از قیمت ارقام دانه بلند کم کیفیت ویتنام، تایلند، پاکستان برنج خود را عرضه کرده است.

بازارهای عمده صادراتی هند برای ارقام کم کیفیت، نیم جوس، دانه بلند برنج، شامل کشورهای اندونزی، فیلیپین، بنگلادش، نیجریه، کوتاویرو و آفریقای جنوبی و بازارهای عمده صادراتی هند برای ارقام باسماتی شامل عربستان سعودی، اتحادیه اروپا، کویت، امارات متحده عربی و جمهوری اسلامی ایران میباشد. در حال حاضر تعرفه شلتوک و برنجهای قهوه ای و شکسته ۸۰ درصد و ارقام برنج سفید ۷۰ درصد میباشد.

۳- اندونزی:

سومین تولید کننده و مصرف کننده بزرگ، برنج در دنیا بوده و همچنین بزرگترین وارد کننده برنج در جهان می باشد. سیاست برنج بخصوص تثبیت عرضه برنج در این کشور سابقه طولانی دارد و دولت از طریق شرکت بازرگانی دولتی بطور انحصاری در بازار داخلی این کشور دخالت داشته است. از سال ۱۹۹۸، دولت تجارت برنج را آزاد نموده است. به علت ناتوانی بازار در حفظ قیمت کف برنج (قیمت تضمینی) دولت از طریق شرکت بازرگانی دولتی به انبارداری و ذخیره سازی برنج اقدام می نماید. دولت اندونزی بمنظور تنظیم بازار و حمایت از تولید کنندگان داخلی، ۴۳۰ روپیه به ازای هر کیلوگرم برنج وارداتی تعرفه وضع کرده که معادل با ۳۰ درصد میباشد. همچنین برای برای تجارت برنج، سهمیه وارداتی (معادل ۷۵ درصد تعرفه) تعیین نموده است. در مجموعه نرخ موثر حمایت در حال حاضر معادل با ۱۰۰ درصد تعرفه میباشد (تیمر، ۲۰۰۲).

متوسط قیمت های سر مرز در اندونزی ۲۰۰ دلار در هر تن بوده در حالیکه متوسط قیمت برنج در جاکارتا ۳۷۷ دلار در تن میباشد (کاتیال و همکاران، ۲۰۰۳). اعتقاد بر این است که به علت تفاوت

قیمت جهانی و قیمت داخلی برنج، حدود ۲۰ درصد برنجهای وارداتی از طریق قاچاق به اندونزی وارد می شوند.

در حال حاضر سیاستهای تعرفه ای در اندونزی مورد بازنگری قرار گرفته و به ۵۱۰ روپیه در هر کیلوگرم معادل با ۳۶ درصد تعرفه افزایش یافته است که با احتساب سهمیه وارداتی معادل یا تعرفه ۷۵ درصد، هنوز کمتر از تعرفه سقف اندونزی بر اساس موافقتنامه سازمان تجارت جهانی (۱۶۰ درصد) میباشد (کاتیال و همکاران، ۲۰۰۳).

۴- بنگلادش :

این کشور چهارمین مصرف کننده و تولید کننده بزرگ برنج در جهان است. این کشور به دلیل تغییرات شدید آب و هوایی و بارندگیهای موسمی، نوسانات قابل ملاحظه ای در واردات برنج دارد. در سال ۱۹۹۸ این کشور با واردات ۲/۵ میلیون تن بزرگترین وارد کننده برنج در جهان بود. ولی از این سال به بعد متوسط واردات سالانه این کشور ۵۰۰ هزار تن بوده است. در طی چند سال گذشته این کشور چندین بار تعرفه های وارداتی برنج را مورد بازنگری قرار داده، در سال ۲۰۰۰ تعرفه واردات برنج ۵ درصد بود. در سال ۲۰۰۱ دولت تعرفه واردات را به ۲۵ درصد افزایش داد و در اواسط سال ۱۰ درصد به حقوق گمرکی اضافه کرد. شایان ذکر است که افزایش حمایت از طریق افزایش قیمت داخلی برنج و تعرفه های وارداتی، میزان قاچاق برنج از هند به این کشور را افزایش داده است. دولت بنگلادش برای مقابله با قاچاق، ۱۰ درصد حقوق گمرکی را کاهش داد و نرخ وثیقه بانکی اعتبارات اسنادی را از ۱۰۰ به ۲۵ درصد کاهش داده است. محدودیتهای تجاری در سال ۲۰۰۳ شامل ۲۲/۵ درصد تعرفه، ۳ درصد تعرفه درآمدی و ۳/۵ درصد اضافه مالیات گمرکی میباشد. در حال حاضر این کشور محدودیتی برای مقدار واردات ندارد.

۵- ویتنام:

این کشور پنجمین کشور بزرگ تولید کننده برنج در جهان است. بعد از اصلاحات کشاورزی معروف به دوتی موی در سال ۱۹۸۶، اقتصاد کشاورزی ویتنام سریعاً رشد و توسعه یافت بطوریکه از اواسط دهه ۱۹۹۰ به بعد دومین صادر کننده بزرگ برنج دنیا شد. این کشور علی الظاهر حمایت تولیدی و یارانه صادراتی خاصی ندارد. این کشور صادر کننده ارقام دانه بلند کم کیفیت و با کیفیت میباشد و بازارهای صادراتی آن، کشورهای عراق، اندونزی، کوبا، مالزی و چندین کشور آفریقائی میباشد. صادرات برنج و قیمتهای داخلی برنج کاملاً تحت کنترل دولت (وزارت بازرگانی و غذای ویتنام) میباشد.

۶- تایلند:

تایلند از چند دهه گذشته به عنوان رهبر و بزرگترین صادر کننده برنج در جهان است. شرکتهای خصوصی این کشور صادر کننده انواع ارقام دانه بلند مرغوب به انضمام برنج معطر جاسمین در جهان

هستند. سیاست حمایتی برنج در تایلند شامل دریافت اعتبارات ارزان قیمت از بانک کشاورزی و تعاونیهای کشاورزی با به رهن گذاشتن شلتوک، برنج و حتی سایر محصولات زراعی میباشد. کشاورزان مشارکت کننده در این برنامه می توانند تا ۹۵ درصد قیمت هدف محصول خود از این بانک اعتبار ارزان قیمت دریافت کنند. برنامه حمایتی دیگر تایلند خرید توافقی برنج سفید توسط شرکتهای بازرگانی دولتی می باشد.

۷- ژاپن:

این کشور حمایت از تولید کنندگان برنج از طریق برقراری قیمتهای بالای برنج برای مصرف کنندگان داخلی انجام می دهد. ژاپن از طریق سهمیه تعرفه ای، واردات برنج را کنترل میکند. در طی ۵ سال گذشته، ژاپن اصلاحاتی در سیاست برنج اعمال نموده است. در سال ۱۹۹۶ دولت مقررات جدید بازاریابی برنج را تکمیل و تدوین نمود و به موجب آن بازارهای عمده فروشی و خرده فروشی برنج از نظارت و سرپرستی دولت خارج شدند. با آزاد سازی بازار برنج، قیمتهای دریافتی کشاورزان شروع به تنزل نمود. در سال ۱۹۹۸ دولت برنامه تثبیت درآمد برنجکاران را به اجرا درآورد.

در این برنامه در صورتی که قیمت برنج در بازار از قیمت میانگین متحرک ۷ ساله کمتر شود، شالیکاران ۸۰ درصد اختلاف قیمت بوجود آمده را از دولت دریافت میکنند. پرداختهای برنامه تثبیت درآمد برنجکاران از طریق صندوقی است که ۲۵ درصد منابع آن با مشارکت داوطلبانه شالیکاران و ۷۵ درصد مابقی توسط دولت تامین مالی شده است. اما استفاده کامل از مزایای این صندوق مستلزم مشارکت کشاورزان در برنامه تعدیل تولید میباشد که در آن کشاورزان می بایستی زمین شالیکاری خود را به کشت گندم، جو، سویا، علوفه، سبزیجات و میوهجات تبدیل کنند.

چون پرداختهای صندوق فقط موجب محدود کردن تولید برنج و تغییر جهت تولید برنج به سایر محصولات می شود، به اعتقاد دولت ژاپن در زمره حمایتهای جعبه آبی^۱ قرار دارد و مشمول تمهیدات کاهش نی شده. در سال ۱۹۹۹ میلادی پرداختهای صندوق تثبیت درآمد کشاورزان ۸۱۵ میلیون دلار و پرداختهای تغییر تولید ۱/۰۳ میلیارد دلار گزارش شده است.

به استثنای خشکسالی و آسیب دیدن تولید در سال ۱۹۹۲ که منجر به حجم گسترده واردات برنج گردید، ژاپن تا ۳۰ سال قبل از سال ۱۹۹۵ واردات برنج را ممنوع کرده بود. تا آنکه بر اساس موافقتنامه دور اروگوئه، به گشایش اندکی در بازار داخلی به روی واردات مجبور شد. در حال حاضر واردات سالانه برنج ژاپن ۶۸۲ هزار تن بوده که ۷/۲ درصد مصرف داخلی بر مبنای آمار مصرف سال ۱۹۸۶-۸۸ است. کنترل واردات از طریق سهمیه تعرفه ای انجام می شود. در حد سهمیه وارداتی، مقدار تعرفه در سال ۲۰۰۱ برابر با ۲/۴۱ دلار به ازای هر کیلوگرم و میزان تعرفه در خارج از حد سهمیه ۲/۸۴ دلار در هر کیلوگرم می باشد.

واردات از طریق دوسیستم خرید انجام می گیرد.

^۱ Blue Box

۱- سیستم معمولی دسترسی به بازار^۱ (OMA)

۲- سیستم همزمان خرید و فروش^۲ (SBC)

در سال ۲۰۰۱ میلادی ۸۵ درصد واردات برنج از طریق سیستم معمولی خریداری شده است. نمایندگی سازمان غذای ژاپن، این برنج را مجدداً به بازار داخلی می‌فروشد یا از طریق برنامه‌های کمک‌های غذایی ژاپن به کشورهای نیازمند اهدا می‌شود. در سیستم SBC، نمایندگی غذای ژاپن برنج وارد کنندگان را از طریق مزایده شخصاً وارد کرده و تشریفات گمرکی را انجام می‌دهد و آن را مجدداً به وارد کنندگان می‌فروشد.

۸- کره جنوبی:

این کشور نیز به مانند ژاپن، دارای ممنوعیت واردات برنج تا سال ۱۹۹۵ بود تا اینکه براساس موافقتنامه کشاورزی دور اروگونه موظف به حداقل گشایش بازار داخلی به روی واردات شد. در سال ۲۰۰۴ براساس تعهدات قبلی، این کشور ۲۰۵ هزار تن برنج وارد کرد که این مقدار ۴ درصد مصرف داخلی این کشور بر مبنای آمار مصرف سال ۱۹۸۶-۸۸ بود. کاهش مصرف داخلی برنج به همراه گشایش بازار واردات، منجر به افزایش ذخایر برنج این کشور شده است. در آوریل سال ۲۰۰۲ دولت کره به منظور مقابله با افزایش ذخایر برنج و اصلاح ساختار تولید، طرح جامع صنعت برنج را به تصویب رساند. قبل از اجرای طرح جدید دولت موظف به خرید قن برنج تولیدی با نرخ حمایتی بود. در سال ۲۰۰۲ دولت کره ۷۸۹ هزار تن از ۴/۹۲ میلیون تن برنج داخلی را با قیمت ۱۶۶۷ دلار در هر تن خریداری نمود. در طرح جامع صنعت برنج دولت سیاست تثبیت درآمد را بجای حمایت قیمتی اجرا کرد. در این سال دولت به ازای هر هکتار ۳۹۸ دلار برای حمایت از کشاورزان و ۳۱۹ دلار در هکتار برای محدودیت کشت برنج پرداخت مستقیم نمود. این برنامه شبیه به برنامه تثبیت درآمد برنجکاران است که کشت برنج را محدود و کشت سایر محصولات (سویا، علوفه، نداشت) را جایگزین آن میکند که بر اساس قوانین سازمان تجارت جهانی در زمره حمایت‌های جعبه آبی قرار می‌گیرد. در سال ۲۰۰۳ دولت کره اعلام کرد قصد دارد در سطح ۲۷۵۰۰ هکتار (۲/۱۶ درصد از کل سطح کشت برنج در کره) به آن دسته از کشاورزانی که طرح نکاشت برنج را اجرا میکند به ازای هر هکتار مبلغ ۲۵۳۱ دلار پرداخت نماید.

۹- اتحادیه اروپا:

اتحادیه اروپا از طریق قیمت مداخله ای در بازار داخلی به میزان تنی ۲۹۸/۳۵ یورو از تولید کنندگان برنج حمایت میکند. از سال ۱۹۹۶ در نتیجه افزایش تولید و واردات، به حجم ذخایر برنج این اتحادیه اضافه شده است. پرداخت‌های مستقیم به تولید کنندگان برنج از سال ۱۹۹۷ انجام شده که سطحی برابر با ۴۳۳ هزار هکتار را تحت پوشش قرار داده است. در حال حاضر به تولید کنندگان برنج به ازای هر هکتار ۳۲۵/۷۰ یورو پرداخت مستقیم انجام می‌شود. اگر این پرداخت را

^۱ Ordinary market access (OMA)

^۲ Simultaneous - Buy-Sell (SBC)

برحسب هر تن محاسبه کنیم معادل با ۵۲/۶۵ یورو محاسبه می‌گردد که در آن صورت قیمت مداخله ای این اتحادیه به ازای هر تن ۲۵۱ یورو خواهد شد. براساس مذاکرات دور اروگوئه، اتحادیه اروپا موافقت نمود تا مالیات‌هایی متغیر گمرکی خود را به تعرفه های ثابت تبدیل نماید و آن را ۲۶ درصد کاهش دهد. در حال حاضر تعرفه واردات هر تن شلتوک ۲۱۱ یورو، برنج قهوه ای ۲۶۴ یورو، برنج سفید ۴۱۶ یورو می باشد.

انواعی از معافیت‌های تعرفه ای و تعرفه های ترجیحی در اتحادیه اروپا وجود دارد. واردات برنج باسماتی قهوه ای از هند و پاکستان مشمول ۲۵۰ یورو تخفیف است که در نتیجه تعرفه واردات این نوع برنج به ۱۴ یورو در هر تن می شود. کشور مصر دارای معافیت صادراتی ۳۹ هزار تن برنج قهوه ای با ۲۵ درصد تخفیف تعرفه ای، کشور بنگلادش نیز دارای معافیت صادراتی ۴۰۰۰ تن با ۵۰ درصد تخفیف تعرفه ای می باشد.

تعرفه های ترجیحی نیز به میزان ۱۱۰ هزار تن برای کشورهای آفریقایی، کشورهای حوزه کارائیب و اقیانوس آرام با ۳۵ درصد تخفیف تعرفه ای داده شده است.

رزم صادرات برنج اتحادیه اروپا بر اساس تعهدات دور اروگوئه، ۱۳۳ هزار تن برنج سفید با تخصیص حداکثر ۳۶/۸ میلیون یورو یارانه صادراتی می باشد. در سال ۲۰۰۳ به ازای هر تن برنج ۱۱۱ تا ۱۶۵ یورو یارانه صادراتی پرداخت شده است.

۱۰- آمریکا:

امریکا چهارمین صادرکننده بزرگ دنیاست. صادرات این کشور در حدود ۴۵ درصد مصارف آن است. در قانون زراعی ۲۰۰۲، از طریق اعتبار بازاریابی برای هر تن شلتوک برنج ۱۴۳ دلار اعتبار ارزان قیمت تصویب شده است. اگر قیمت پایه جهانی از قیمت اعتبار بازاریابی پائین تر باشد، پرداخت‌های جبرانی اعتباری انجام خواهد شد. متوسط پرداخت جبرانی اعتباری در سال ۲۰۰۲ به ازای هر تن ۷۳ دلار بوده است.

علاوه بر این، تولید کنندگان برنج در آمریکا از طریق دو ابزار پرداخت مستقیم (۵۱/۸ دلار در هر تن) و پرداخت غیر دوره ای در صورتی که مجموعه پرداخت مستقیم و اعتبار بازار یابی کمتر از قیمت هدف باشد، به ازای هر تن ۲۳۱/۴۸ مورد حمایت قرار می گیرند.

هنگامی که قیمت بازار کمتر از اعتبار بازار یابی باشد حداکثر پرداخت غیر دوره ای برابر با ۳۶/۶۸ دلار در هر تن خواهد بود.

واردات برنج سفید به آمریکا مشمول هر تن ۱۴ دلار تعرفه می باشد. برنج نیم جوش دارای تعرفه ۱۱/۲ درصد، برنج قهوه ای هر تن ۲۱ دلار، باسماتی قهوه ای هر تن ۸/۳۰ دلار و برای هر تن شلتوک برنج ۱۸ دلار تعرفه وضع شده است.

حال به بررسی سطح زیر کشت برنجهای پر محصول و برنج های مرغوب محلی می پردازیم. جهت این بررسی از آمارنامه های کشاورزی سالهای مختلف سطح کشت ارقام دانه بلند و دانه متوسط پرمحصول با هم جمع و به عنوان ارقام پر محصول و مابقی ارقام تحت عنوان ارقام محلی در جدول ذیل ارائه شده است.

جدول ۴- سطح کشت برنج پر محصول و محلی (ارقام به هزار هکتار)

نوع برنج	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱
محلی	۵۰۳	۴۵۲	۴۵۱	۳۸۹	۴۲۰	۴۲۱	۴۳۷	۴۳۲	۴۴۶	۴۲۲	۴۹۴
پرمحصول	۹۴	۱۳۵	۱۱۲	۱۷۵	۱۸۰	۱۳۱	۱۷۷	۱۵۵	۸۸	۹۲	۱۱۷
کل	۵۹۷	۵۸۸	۵۶۳	۵۶۵	۶۰۰	۵۶۳	۶۱۴	۵۸۷	۵۳۴	۵۱۴	۶۱۱

ماخذ: از سال ۱۳۷۱ تا ۱۳۸۰ استخراج از آمارنامه های کشاورزی سالهای مختلف و برای سال ۱۳۸۱، استعلام از اداره آمار و اطلاعات وزارت جهاد کشاورزی

سطح کشت ارقام پرمحصول دارای نوسانات تقریباً منظمی است. این نوسانات شبیه نوسانات یک تابع چند جمله ای میباشد. ولیکن دارای دامنه محدودی برای نوسان میباشد بطوریکه طی سالهای ۱۳۷۱ الی ۱۳۸۱ سطح کشت برنج پرمحصول از ۸۸ الی ۱۱۷ هزار هکتار متغیر است. این امر میتواند بدلیل عدم رغبت شالیکاران به کشت ارقام پرمحصول به جهت عدم اقتصادی بودن تولید آن باشد و به نظر می رسد جهت حمایت از کشت ارقام پر محصول نیاز مند به ابزارهای حمایتی دیگری باشیم. می باشد. جهت بررسی بیشتر این موضوع سهم کشت ارقام پرمحصول در طی دهه ۱۳۷۰ در جدول ۷ محاسبه شده است.

جدول ۵- تحولات سهم سطح زیر کشت ارقام پر محصول و محلی

ارقام	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱
محلی	۸۴	۷۷	۸۰	۷۰	۷۰	۷۷	۷۱	۷۴	۸۳	۸۲	۸۱
پرمحصول	۱۶	۲۳	۲۰	۳۰	۳۰	۲۳	۲۹	۲۶	۱۷	۱۸	۱۹

ماخذ: محاسبات محقق از آمارنامه های سالهای مختلف

در ارتباط با سطح کشت ارقام پر محصول برنج مشاهده میشود هیچگاه این سهم از ۳۰ درصد بیشتر و از ۱۶ درصد کمتر نشده است. هیچگونه روند قابل توجهی مشاهده نمیشود و بنظر میرسد سیاستهای توسعه کشت این ارقام نیاز مند بازنگری است. از طرف دیگر واردات برنجهای خارجی و اشباع کردن بازار از این ارقام و قیمت پائین آنها و عدم رقابت برنجهای پرمحصول داخلی با آنها از دیگر چالشهایی که کشور با آن دست به گریبان است. شایان ذکر است که در دهه ۱۳۷۰ سهم ارقام مرغوب و دانه بلند محلی هیچگاه از ۷۰ درصد پائینتر و بیشتر از ۸۴ درصد از کل سطح زیر کشت نبوده است. این ارقام به دلیل داشتن بازار مناسب و تقاضای کافی و علاقه مصرف کنندگان داخلی از یکطرف و مناسب بودن قیمت آنها از طرف دیگر، جایگاه قابل توجهی در نزد کشاورزان شالیکار نسبت به ارقام پر محصول دانا داشته است.

حال به بررسی شیوه حمایت از تولید کنندگان برنج می پردازیم:

سابقه حمایت از تولید محصولات کشاورزی در کشور ایران به سال ۱۳۴۳ و پس از شروع اصلاحات ارضی از طریق توزیع ارزان قیمت نهاده های مورد نیاز کشاورزان بر میگردد. در همین سالها دولت بر بازار محصولات کشاورزی بویژه گندم نظارت داشته و در مواقع بحران در امر خرید، تبدیل و

توزیع محصولات و جبران کمبود آنها از طریق واردات اقدام نموده است. از سال ۱۳۶۸ با تصویب قانون تضمین خرید محصولات زراعی، دخالت در بازار کشاورزی شکلی قانونمند یافت و در واقع به کارگیری ابزار حمایتی قیمت تضمینی در کنار تداوم یارانه نهاده ها بطور قانونی پیگیری شد. بطور کلی اهم سیاستهای حمایتی مورد عمل در بخش کشاورزی طی سالهای گذشته به اشکال زیر بوده است:

- * سیاست قیمت گذاری محصولات اساسی کشاورزی و تضمین خرید این محصولات توسط دولت
- * سیاست پرداخت یارانه به نهاده های مورد استفاده در بخش کشاورزی نظیر کود، سم، بذر، سوخت و انرژی.
- * سیاست پرداخت بخشی از سهم بیمه محصولات زراعی، باغی، دامی و تلاش برای گسترش پوشش بیمه محصولات در کشور و بیمه حوادث غیر مترقبه نظیر خشکسالی، سیل، تگرگ و....
- * پرداخت اعتبار و تسهیلات با نرخ بهره کم به منظور خرید ماشین آلات مورد نیاز و تأمین هزینه های جاری تولید.
- * پرداخت یارانه صادراتی به محصولاتی که از بازار بالنسبه پایدار برخوردار بوده ولیکن در سالهای اخیر بدلیل کاهش قیمت های جهانی از قدرت رقابت کمتری برخوردار شده اند.
- * برقراری تعرفه برای واردات محصولاتی که امکان تولید آنها در داخل وجود دارد.

بررسیهای بعمل آمده نشان میدهد که حمایت از بخش کشاورزی در طی سه دهه گذشته از رشد مناسبی برخوردار نبوده و در بعضی از مواقع حمایت از تولیدات و بخش کشاورزی بطور حاشیه ای و کم رنگ در جریان بوده است.

به دلیل گستردگی استفاده از سیاست خرید تضمینی ذیلاً به بررسی آن که تنها ابزار حمایتی دولت برای تولید محصولات کشاورزی است که وجه و جایگاه قانونی دارد می پردازیم و در ادامه به نارسائی این ابزار و عدم کارایی آن برای رسیدن به اهداف حمایتی و سایر مشکلات مربوطه پرداخته میشود.

بررسی سیاست قیمت تضمینی ارقام پرمحصول

در بیست و یکم شهریورماه سال ۱۳۶۸ ماده ای به همراه سه تبصره تحت عنوان قانون خرید تضمینی محصولات اساسی کشاورزی تصویب مجلس شورای اسلامی رسید.

قانونگذار در تبصره یکم قانون فوق، وزارت کشاورزی سابق را مسئول قیمت گذاری تضمینی بر اساس هزینه تولید یک واحد متعارف و رعایت حفظ رابطه مبادله در داخل و خارج بخش نموده است. در تبصره دوم این قانون هیات دولت موظف شده قبل از آغاز سال هر سال زراعی (آخر شهریور) از طریق رسانه های عمومی قیمت اقلام تضمینی را به اطلاع عموم برساند. همچنین در تبصره سوم دولت موظف است ضرر و زیان احتمالی موضوع این قانون را از منابع مالی خود تأمین نماید.

این سیاست یکی از بحث انگیز ترین ابزارهای حمایتی در ایران طی سالهای اخیر مطرح بوده و پیامد استفاده از این ابزار حمایتی طی سالهای ۱۳۶۹ تاکنون این سؤال را در اذهان ایجاد نموده که آیا دخالت دولت از طریق تعیین قیمت تضمینی و خرید محصولات در بازار محصولات کشاورزی تا چه حد به حمایت از تولید کنندگان و پایداری تولیدات کشاورزی منجر شده است؟

بطور اجمال می توان اذعان کرد که در کشور ایران ابزار حمایتی به گونه ای متفاوت از تعریف اقتصادی آن در سایر کشورها بکار گرفته شده است. طبق تعریف قیمت تضمینی، قیمت کف بازار است که در حد هزینه تولید کشاورز در نظر گرفته می شود و چنانچه قیمت محصول از آن حد کمتر شد دولت به منظور حمایت از کشاورز نسبت به خرید اقدام می کند.

متأسفانه در طول سالهای اجرای قانون، به دلیل ناکافی بودن اعتبارات تخصیص یافته و سایر مسائل کلان اقتصادی کشور، دولت همواره قیمت‌های پیشنهادی از سوی وزارت جهاد کشاورزی را تعدیل نموده و در نتیجه طی سالهای متمادی رابطه مبادله برای محصولاتی که به نرخ تضمینی خریداری می شده اند به زیان محصول تغییر یافته است. به عبارتی نه تنها حمایت قیمتی موثر و ناکارا بوده است بلکه مالیات ضمنی نیز از کشاورزان اخذ شده است.

به منظور بررسی رابطه مبادله ارقام پر محصول رقم خزر از آمار و اطلاعات مرکز اطلاع رسانی و بازار یابی محصولات کشاورزی سازمان مرکزی تعاون روستایی و بانک مرکزی استفاده شده است.

جدول ۶- محاسبه رابطه مبادله برنج پر محصول تیپ خزری

شاخص قیمت عمده فروشی برنج ۱۳۶۹=۱۰۰	شاخص کل بهای عمده فروشی کالاها ۱۳۶۹=۱۰۰	شاخص نسبی عمده فروشی برنج خزر	سال
۱۰۳.۸	۱۲۶.۶	۰.۸۲	۱۳۷۰
۱۳۸.۱	۱۶۸.۹	۰.۸۲	۱۳۷۱
۱۴۵.۲	۲۱۱.۷	۰.۶۹	۱۳۷۲
۱۸۹.۶	۳۰۱.۴	۰.۶۳	۱۳۷۳
۴۱۳.۷	۴۸۲.۷	۰.۸۶	۱۳۷۴
۳۵۹.۴	۶۰۴	۰.۶۰	۱۳۷۵
۳۶۹.۹	۶۶۳.۶	۰.۵۶	۱۳۷۶
۶۲۳.۷	۷۷۴.۴	۰.۸۱	۱۳۷۷
۸۶۶	۹۶۱.۵	۰.۹۰	۱۳۷۸
۶۳۲	۱۱۰۳.۵	۰.۵۷	۱۳۷۹
۶۷۴.۵	۱۱۳۸	۰.۵۹	۱۳۸۰
۷۰۷/۳	۱۲۷۰/۷	۰.۵۶	۱۳۸۱

ماخذ: محاسبات محقق

قیمت تضمینی برنج طی سالیهای ۱۳۷۰ الی ۱۳۷۹ از کارایی چندانی برخوردار نبوده و تنها به عنوان قیمت کف در تعیین قیمت مبادلاتی بازار اثر گذار بوده است. سهم خرید دولتی برنج از کل تولید هیچگاه فراتر از مرز ۷۰ هزار تن نرفته و در برخی از سالها به علت پائین بودن قیمت تضمینی، قیمت توافقی برای برنج تعیین شده است. تا سال ۱۳۷۹ سهم خرید دولتی برنج از ۰/۴ درصد از کل تولید نبوده است. طی سالهای ۸۰ الی ۸۲ نیز سهم خرید برنج پر محصول از ۳ الی ۴/۸ درصد فراتر نرفته است.

برای محاسبه رابطه مبادله از شاخص نسبی قیمت عمده فروشی استفاده شده است. نتایج رابطه مبادله نشان دهنده نوسانات متناوب و کاهشی بوده و به زیان تولید کنندگان برنج می باشد. البته به همین دلیل کشاورزان عمده محصول خود را در بازار آزاد به فروش رسانده اند.

آزاد سازی تجارت جهانی و تبعات آن

اکثر مطالعات آزاد سازی سیاستهای تجاری نشان دهنده این مطلب است آزاد سازی تجارت موجب اثرات مثبت اقتصادی می شود. مینوت و گولوتی (۱۹۹۸) سیاست آزاد سازی صادرات برنج را در ویتنام مورد بررسی قرار دادند. شایان ذکر است که دولت ویتنام از سهمیه صادراتی برای کنترل و پائین نگهداشتن قیمت برنج برای مصرف کنندگان داخلی استفاده میکند. همچنین نتایج تحقیقات آنها نشان می دهد که حذف سهمیه صادراتی برنج، موجب افزایش قیمت برنج در بازار داخل و صدمه به خانوارهای ویتنامی بخصوص در مناطق شهری می شود. همچنین نتایج نشان می دهد که همزمان فقر کاهش اندکی می یابد (شایان ذکر است که یک سوم خانوارهای ویتنامی بیش از نیازشان برنج تولید میکنند و مازاد دارند).

مطالعه دیگری توسط کی کو، گما و ایتو (۱۹۹۷) در ژاپن انجام شده و نتایج آن نشان می دهد که آزاد سازی بازار برنج در ژاپن موجب افزایش عرضه و کاهش مصرف برنج می شود. شایان ذکر است که در حال حاضر بازار برنج ژاپن با کنترل های شدید دولت دارای حداقل دسترسی می باشد. تانی کوچی (۲۰۰۱) با استفاده از یک مدل تعادل عمومی، به منظور بررسی درآمد خانوارهای برنجکار و خود کفایی در تولید برنج، آزادسازی کامل بازار برنج را شبیه سازی کرده است. نتایج نشان می دهد که آزاد سازی کامل بازار برنج موجب رفاه خانوارهای کشاورز و غیر کشاورزی گردد. کو و تیلور (۱۹۹۹) وضعیت بازار جهانی برنج با فرض آزادسازی کامل تجاری در دو کشور ژاپن و کره جنوبی، بررسی نمودند. نتایج حاکی از افزایش قیمت جهانی برنج بوده و موجب کاهش تولید و قیمت برنج در بازار داخلی دو کشور می شود.

کرامر و همکاران (۱۹۹۳) با استفاده از مدل برنامه ریزی کوادراتیک به بررسی آزاد سازی تجاری در بازار جهانی برنج پرداخته است. نتایج نشان دهنده افزایش قابل ملاحظه در حجم تجارت و قیمت جهانی انواع برنج و افزایش رفاه اکثر صادرکنندگان و وارد کنندگان برنج بوده است. همچنین آزاد سازی تجاری موجب افزایش ۱۰۹ درصدی درآمد صادراتی آمریکا خواهد شد.

وایلس (۲۰۰۳) از یک مدل تعادل عمومی به منظور بررسی اثرات حذف تعرفه ها و یارانه های صادراتی بر تجارت برنج و اثرات قیمتی آنها استفاده شده است. مدل برای ارقام برنج و درجه تبدیل شلتوک به برنج، سفید و حجم تجارت و کشش های قیمتی بر مبنای اطلاعات سال ۲۰۰۰ سیلادی تفکیک شده است.

نتایج تحقیق وایلس (۲۰۰۳) نشان می دهد که آزاد سازی کامل تجارت برنج از طریق اصلاح سیاستها و حذف حمایتها در کل اقتصاد برنج جهان موجب افزایش رفاه به میزان ۷/۴ میلیارد دلار

می شود که اکثر آن ماحصل حذف تعرفه های وارداتی و پارانه های صادراتی است. نتایج آزاد سازی در کشورهای وارد کننده و صادر کننده برنج به شرح ذیل می باشد:

الف) کشورهای وارد کننده برنج:

در اثر آزاد سازی تجاری، منافع مصرف کنندگان در این کشورها ۳۲/۸ میلیارد دلار و ضرر تولید کنندگان ۲۷/۲ میلیارد دلار برآورد شده است. دولت های وارد کننده برنج ۲/۹ میلیارد دلار درآمدهای تعرفه ای خود را از دست داده ولی در اثر حذف حمایت های داخلی به میزان ۲/۷ میلیارد دلار در بودجه خود صرفه جویی میکنند. خالص رفاه اقتصادی در کشورهای وارد کننده ۵/۴ میلیارد دلار برآورد شده است.

ب) کشورهای صادر کننده برنج:

در اثر آزاد سازی تجاری، منافع تولید کنندگان در این کشورها ۷۰/۲ میلیارد دلار و ضرر مصرف کنندگان ۶۸/۸ میلیارد دلار برآورد شده است. به علت واردات، دولت های صادر کننده برنج ۵/۳ میلیارد دلار درآمدهای تعرفه ای خود را از دست داده ولی در اثر حذف حمایت های داخلی به میزان ۵۹۸ میلیون دلار در بودجه خود صرفه جویی میکنند. خالص رفاه اقتصادی در کشورهای صادر کننده برنج ۲ میلیارد دلار برآورد شده است.

جدول ۷- برآورد رفاه اقتصادی حاصل از آزاد سازی (هزار دلار)

تغییرات در رفاه اقتصادی			مناطق جهان
خالص رفاه	تولید کننده	مصرف کننده	
۵۵۳۱۲۲۲	-۲۷۲۲۵۵۳۸	۳۳۷۵۶۷۶۰	کشورهای وارد کننده
-۸۷۴۷	۶۶۶۰	-۱۵۴۰۷	ایران
۱۴۴۹۳۲	-۱۰۸۹۶۰	۲۵۳۸۹۲	اتحادیه اروپا
۴۹۹۸۹۰۵	-۱۹۱۶۱۸۱۲	۲۴۱۶۰۷۱۷	ژاپن
-۱۳۶۶۲۱	۱۲۷۴۳۸	-۲۶۴۰۵۹	ترکیه
۱۴۳۴۴۰۸	۷۰۲۴۷۴۴۱	-۶۸۸۱۳۰۳۳	کشورهای صادر کننده
۱۸۵۴۶	۲۲۹۱۲۷	-۲۱۰۵۸۱	ویتنام
۲۲۰۲۱	۱۲۳۳۲۷	-۱۰۱۳۰۶	تایلند
۱۶۰۶۱	۳۹۰۴۰	-۲۲۹۷۹	پاکستان
۶۹۶۵۶۳۹	۴۳۰۲۱۹۰۳	-۳۶۰۵۶۲۷۴	کل جهان

منبع: منبع شماره ۱۱

ج) حجم تجارت و قیمت های جهانی:

در اثر آزاد سازی، حجم تجارت برنج تقریباً ۳/۵ میلیون تن یا ۱۵ درصد افزایش می یابد. متوسط وزنی قیمت های دریافتی صادر کنندگان ۲۵ تا ۳۵ درصد افزایش و متوسط وزنی قیمت های پرداختی

وارد کنندگان ۱۰ تا ۴۰ درصد بسته به ارقام برنج کاهش می یابد. تجارت برنج علیرغم توسعه ولی کماکان بصورت ضعیف باقی می ماند و نسبت تجارت به تولید از ۶/۵ درصد در حال حاضر به ۸/۴ درصد در سال ۲۰۱۲ افزایش می یابد.

بنابراین یک از علل مهم بی ثباتی قیمت جهانی کماکان بعد از آزاد سازی همچنان پابرجا باقی می ماند. حجم ذخایر جهانی برنج بعد از گذشت ۳ سال به میزان ۳۰ درصد کاهش می یابد. بنابراین توانایی ذخایر برای جلوگیری از شوکهای عرضه برنج بطور چشمگیری در جهان کاهش می یابد. بنابراین نتایج آزاد سازی تجاری برنج برای کشورهای کم درآمد و کشورهایی که بطور خالص وارد کننده برنج هستند نشان می دهد که آزاد سازی برای آنها جذاب نیست و احتمالاً امنیت سیاسی و غذایی آنها مورد تهدید واقع شده و کاهش می یابد و این کشورها می بایستی سیاستهای افزایش خود اتکایی^۱ در تولید برنج را در پیش گیرند.

ارقام دانه متوسط برنج بیش از سایر ارقام حمایت می شوند. بنابراین آزاد سازی تجاری برنج بیشترین اثر را در کشورهای صادرکننده و وارد کننده این ارقام به دنبال خواهد داشت. برآورد می شود حدود هفتاد درصد منافع آزاد سازی در کشور ژاپن متمرکز باشد. همچنین سایر کشورهای پیشرفته مانند آمریکا، استرالیا، اتحادیه اروپا که صادرکننده ارقام دانه متوسط برنج در جهان هستند، در اثر آزاد سازی تجاری، منفعت می برند. کشورهایی که از برنج حمایت نمی کنند و یا حمایت اندکی دارند در اثر آزاد سازی بیشترین خسارت را متحمل می شوند.

^۱ Self reliant

جدول ۸- نتایج آزاد سازی تجارت برنج (واحد: تن و تن به دلار)

ارقام برنج	ارزش تجارت پایه	تجارت آزاد	درصد تغییرات
ارقام دانه بلند (کیفیت بالا)			
سلتوک:			
مقدار (تن)	۱۰۳۵۳۲۰	۱۰۸۱۲۵۴	۴/۴
قیمت صادراتی (تن- دلار)	۱۴۹/۲۱	۱۵۴/۶۷	۳/۷
قیمت وارداتی (تن- دلار)	۱۸۵/۵۱	۱۶۶/۸۹	-۱۰
برنج قهوه ای:			
مقدار	۸۵۶/۷۹۸	۹۱۶/۷۲۱	۷
قیمت صادراتی	۲۲۳/۷۵	۲۱۹/۲۵	-۲
قیمت وارداتی	۳۶۳/۳۲	۲۵۰/۶۴	-۳۱
برنج سفید:			
مقدار	۷۴۹۵۵۹۴	۷۷۰۴۴۸۲	۲/۸
قیمت صادراتی	۲۲۵/۹۷	۲۲۵/۵۸	-۰,۲
قیمت وارداتی	۲۶۲/۰۶	۲۵۲/۱۶	-۳/۸
ارقام دانه بلند (کیفیت پایین):			
مقدار	۸۰۸۴۰۹۳	۹۱۴۹۷۲۸	۱۳/۲
قیمت صادراتی	۱۷۷/۰۵	۱۸۸/۷۰	۶/۶
قیمت وارداتی	۲۴۸/۱۹	۲۱۳/۰۹	-۱۴/۱
ارقام معطر برنج:			
مقدار	۳۴۴۹۷۱۱	۲۴۶۷۵۰۲	-۰/۷
قیمت صادراتی	۲۶۵/۲۴	۲۶۷/۰۷	۰/۷
قیمت وارداتی	۵۱۱/۲	۲۹۹/۰۷	-۴۱/۵
کل ارقام دانه بلند:			
مقدار	۱۹۹۲۱۵۱۶	۲۱۳۱۹۶۸۷	۷
قیمت صادراتی	۲۰۶/۸۷	۲۱۰/۶۸	۱/۸
قیمت وارداتی	۲۸۷/۴۵	۲۳۶/۴۳	-۱۷/۷
ارقام متوسط - کوتاه:			
برنج قهوه ای:			
مقدار	۴۸۶۰۶۵	۱۱۶۲۴۷۸	۱۴۰/۶
قیمت صادراتی	۲۷۱/۸۰	۸۱۴/۴۷	۱۹۹/۷
قیمت وارداتی	۱۴۳۸/۵۴	۸۴۲/۷۵	-۴۱/۴
برنج سفید:			
مقدار	۲۴۸۷۷۶۰	۳۹۴۶۱۷۰	۵۸/۶
قیمت صادراتی	۳۶۷/۷۱	۶۲۸/۹۲	۷۱
قیمت وارداتی	۸۵۵/۸۹	۶۴۵/۶۹	-۲۴/۶
کل ارقام دانه متوسط و کوتاه:			
مقدار	۲۹۷۰۸۲۳	۵۱۰۸۶۴۸	۷۲
قیمت صادراتی	۳۵۲/۱۱	۶۷۱/۱۴	۹۰/۶
قیمت وارداتی	۹۵۰/۶۳	۶۹۰/۵۳	-۲۷/۴
کل ارقام برنج:			
مقدار	۲۲۸۹۲۳۳۹	۲۶۴۲۸۳۳۵	۱۵/۴
قیمت صادراتی	۲۲۵/۷۱	۲۹۹/۶۹	۳۲/۸
قیمت وارداتی	۳۷۳/۵۱	۳۲۲/۹۷	-۱۳/۵

منبع: شماره ۱۱

چالشها:

با عنایت به تبعات آزاد سازی تجاری برنج و مطالعات و تحقیقات نگارنده در ارتباط با هزینه های تولید (همایش دهم) و نیز در خصوص قیمت‌های برنج عملاً کشور جمهوری اسلامی ایران با چالشهای متعددی روبرو بوده که به طور مختصر ذیلاً بدان اشاره می شود:

* در صورت حذف موانع تجاری برنج (حذف تعرفه های برنج) در کشورهای جهان بطور متوسط موجب افزایش ۳۳٪ قیمت جهانی برنج شده و برای برنجهای دانه متوسط و دانه کوتاه تا ۹۰٪ این افزایش قیمت قابل تحقق میباشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بازار برنج یک بازار مصنوعی و کم ارزش شده است که در نتیجه اقدامات و سیاستهای تجاری و حمایتی کشورهای پیشرفته دامپینگ شده است.

* نتایج تحقیق نشان می دهد که در اثر دخالت دولتها و حمایتهای آنان، اخلاص در قیمت‌ها و الگوی تجارت بوجود آمده است. در صورت آزاد سازی تجاری، عمده منافع اقتصادی شامل کشورهایی خواهد بود که موثرترین دخالت و حمایت را تولید کنندگان برنج کشورشان انجام داده اند. این کشورها شامل آمریکا، اتحادیه اروپا، ژاپن، کره جنوبی و چین می باشند.

* برآورد می شود حدود هفتاد درصد منافع آزاد سازی در کشور ژاپن متمرکز باشد. همچنین سایر کشورهای پیشرفته مانند آمریکا، استرالیا، اتحادیه اروپا که صادرکننده ارقام دانه متوسط برنج در جهان هستند، در اثر آزاد سازی تجاری، منفعت زیادتری نسبت به سایر کشورها می برند.

* کشورهایی که از برنج حمایت نمی کنند و یا حمایت اندکی دارند در اثر آزاد سازی بیشترین خسارت را متحمل می شوند.

* در کشورهای وارد کننده برنج، به علت پائین آمدن قیمت‌های واردتی ناشی از آزاد سازی، مصرف کنندگان دارای رفاه اقتصادی ولی تولیدکنندگان برنج متحمل مازاد زیان اقتصادی خواهند شد، می توان نتیجه گرفت که چشم انداز آزاد سازی در کشورهای وارد کننده منفی است و امنیت سیاسی و غذایی این کشورها بیش از پیش آسیب پذیر خواهد شد.

* در کشورهای صادر کننده برنج، به علت افزایش قیمت صادراتی برنج ناشی از آزاد سازی، تولید کنندگان مازاد رفاه اقتصادی و مصرف کنندگان متحمل زیان اقتصادی خواهند شد. می توان نتیجه گرفت که چشم انداز آزاد سازی مثبت است و ماحصل آن شکوفایی و متحول شدن بیش از پیش کشاورزی در این کشورها می باشد.

* سهم بالای نیروی کار در هزینه های تولید برنج در ایران که خود اساساً نقش قابل توجهی در افزایش هزینه داشته است.

* روند صعودی هزینه های تولید برنج به دلیل وجود روند فزاینده هزینه اجزای آن

* وجود رابطه مبادله به زیان تولید کنندگان (به ویژه تولید کنندگان ارقام پر محصول) در سالهای اخیر

* وجود حمایت‌های گسترده جهانی در تولید و صادرات برنج در اغلب کشورهای جهان (اعم از کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته)

- *عدم وجود شفافیت لازم در قیمت‌های جهانی
- *ضعف توان رقابت پذیری برنج های ایرانی با برنج‌های خارجی
- *عدم کارآمدی لازم در سیاست‌های حمایتی داخلی

پیشنهادات:

ترکیب حمایت‌ها از بخش کشاورزی و گستره بازارهای جدید برای محصولات کشاورزی بستگی به درجه توسعه یافتگی کشاورزی و صنعتی و نیز جایگاه هرکشور در سلسله مراتب قدرت در ساختار جهانی دارد. کشور ما نیز باید این سیاستها را متناسب با جایگاه و موقعیت خود تعریف و مشخص کند. آزادسازی تجاری در جهان دارای تبعاتی است و یکی از چالش‌های اساسی در این مورد آسیب پذیری کشور جمهوری اسلامی ایران در این فرآیند و عدم رقابت از نظر هزینه تولید با ارقام وارداتی می باشد. لذا حرکت به سمت اصلاح ساختار شالیزاری و اقتصادی کردن تولید از طریق افزایش اندازه قطعات زمین و مکانیزه کردن مراحل تولید و کاهش قیمت تمام شده اجتناب ناپذیر است که به منظور دستیابی به چنین هدفی لازمست به روشهای ذیل توجه نمود:

- ۱- تدوین استراتژی حمایت از تولید کنندگان برنج و تعیین تکلیف اراضی شالیکاری
- ۲- ایجاد بسترهای قانونی برای انتخاب ابزار حمایتی مناسب با اخلال بوجود آمده در بازار
- ۳- تنوع بخشی به ابزارهای حمایتی همگام با بکارگیری قیمت تضمینی
- ۴- افزایش عملکرد در هکتار: یعنی اتخاذ سیاستهایی به منظور رسیدن به پتانسیل‌های بالقوه که هنوز بالفعل نشده اند و بویژه استفاده از ارقام پر محصول با کیفیت و بازار پسند
- ۵- تقویت و توسعه یکپارچه سازی اراضی: با توجه به اینکه یکی از چالش‌های اساسی، اندازه زمین و سهم بالای هزینه نیروی کار در هزینه های تولید بوده لذا این مهم اجتناب ناپذیر است که هم می تواند در افزایش بهره وری زمین و هم در جایگزینی ماشین بجای نیروی انسانی کمک قابل توجهی در کاهش هزینه ها در بلند مدت داشته باشد.
- ۶- تشکیل اتحادیه های تولیدی: ایجاد چنین تشکلهایی با حضور و مشارکت تولید کنندگان می تواند در بکارگیری از ابزار آلات به صورت اشتراکی و نهایتاً سرشکن شدن هزینه ها کمک قابل توجهی نماید.
- ۷- اعطای تسهیلات بانکی ارزان قیمت یا ترجیحی به منظور تقویت بنیه مالی شالیکاران و تامین نقدینگی آنان در زمانهای مناسب تولید کنندگان برنج
- ۸- تشکیل صندوق تثبیت درآمد شالیکاران (تجربه موفق کشور ژاپن و کره جنوبی)
- ۹- استفاده از اقدامات مرزی کارآمد (همانند ابزار تعرفه ای، سهمیه وارداتی و...) به منظور تقویت بازاریابی جهانی (به دلیل حمایت های گسترده جهانی) و جلوگیری از ورود بی رویه برنج به داخل کشور

- ۱- کاظم نژاد، مهدی و ابوالفضل محمودی، ۱۳۸۲. هزینه های تولید و روند قیمت های برنج (چالشها، چشم اندازها و راهکارها). دهمین همایش سراسری برنج کشور سازمان جهاد کشاورزی استان گیلان- ۲۰ تا ۲۲ دیماه ۱۳۸۲.
- ۲- محمودی، ابوالفضل و الهه مهربانیان، ۱۳۸۳. مروری بر سیاست های حمایتی کشورهای عضو سازمان همکاری های اقتصادی و توسعه (OECD) در سال ۲۰۰۳، موسسه پژوهش های برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی، در دست چاپ.
- 3-Agbenyegah, C.W., 2002. The Impacts of Trade Liberalisation on the World Rice Market, Master of Commerce and Management, Commerce Division, Lincoln University, Canterbury.
- 4- Cramer, G.L., Wailes, E.J., and Shangnan, S. (1993, February). Impacts of liberalizing trade in the world rice market. *American Journal Of Agricultural Economics*, 75(1), 219-226.
- 5- Cramer, G.L., Hansen, J.M. and Wailes, E.J. (1999, December). Impact of Rice Tariffication on Japan and the world rice market. *American Journal of Agricultural Economics*. 81 (5), 1149-1156.
- 6-Kako, T., Gemma, M., and Ito, S. (1997, August). Implications of the minimum access rice import on supply and demand balance of rice in Japan. *Agricultural Economics*, 16(3), 193-204.
- 7- Katial-Zemany, Anita and Niniek S. Alam. 2003. Indonesia Grain and Feed Annual, 2003. USDA, Foreign Agricultural Service GAIN Report #ID3008.
- 8-Minot, N., and Goletti, F. (1998, November). Export liberalization and household welfare: The case of rice in Vietnam. *American Journal of Agricultural Economics*. 80 (4), 738-749.
- 9-OECD (2004), *Agricultural policies in OECD countries at a glance*.
- 10-Taniguchi, K., (2001, August), *A general equilibrium analysis of Japanese rice market trade liberalisation*, Food and Agriculture Organisation of the United Nation.
- 11-Wiles, E.J., 2004 *Rice Global Trade, Protectionist Policies, and the Impact of Trade Liberalization*, The World Bank, Draft Chapter, December, 2003.

بسمه تعالی

مشخصات و سوابق تجربی علمی، تحقیقی و آموزشی

نام : ابوالفضل

نام خانوادگی : محمودی

آدرس پستی : ایران - تهران - خیابان کریمخان زند - خیابان شهید عضدی (آبان جنوبی) - خیابان

رودسر - پلاک ۹ - مؤسسه پژوهشهای برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی

تلفن : ۸۹۰۳۹۲۰ ، ۲۰ - ۸۸۰۰۴۱۷

فاکس : ۸۸۹۶۶۶۰

پست الکترونیک : Mahmoodi@agri-peri.ir

تحصیلات :

۱- دکترای اقتصاد کشاورزی، گروه اقتصاد کشاورزی دانشکده کشاورزی، دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات تهران، ۱۳۷۵-۱۳۷۹

۲- فوق لیسانس اقتصاد کشاورزی، گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۵-۱۳۷۲

۳- لیسانس اقتصاد کشاورزی، گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۳-۱۳۶۹

عضویت

- انجمن اقتصاد کشاورزی ایران، از ۱۳۷۹
- سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، از ۱۳۸۱

مشاغل

- ۱- پژوهشگر، گروه پژوهشی اقتصاد تولید، بهره‌وری، مؤسسه پژوهشهای برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی از سال ۸۰ - ۱۳۷۹
- ۲- پژوهشگر، گروه پژوهشی سیاستهای حمایتی، مؤسسه پژوهشهای برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی از ۱۳۸۱ تاکنون